

Preširen človek.

Znano mi je sicer, da ženski v obče ne pristoji, ponašati se s pisateljskim peresom, in še menj, spuščati se v književne bôje; a če se jaz danes usojam stopiti pred slavno občinstvo, ne vabi me k temu dehtéči lovor, nego vleva mi najsvetejše čutstvo otroške in domovinske ljubezni.

Prijateljska roka mi je te dni poslala letošnji 7. snopič „Kresov“ z dobrohotno-ironično opazko: ná, beri zopet nekaj novega o svojem ljubljennem očetu — o Preširnu!

Najprej mi je odkritosrčno povedati, da vselej nekako strahoma vzamem v roke vsak list in vsako knjigo, kjer je kaj pisanega o Preširnu pesniku, in zlasti še o Preširnu človeku; kajti malokedaj me takšno berilo razveseli, in to velja tudi o zgoraj omenjeni številki „Kresovi“, v kateri je natisnen na 376. str. i. dr. književno-zgodovinski spis g. prof. dra. J. Sketa pod naslovom „Preširnova „Zarjavela devičica“.

Poleg nekaterih jako zanimljivih dat o porodu te pesni — za katere so čestitelji Preširnovi g. pisatelju gotovo iz vsega srca hvaležni — nahajata se v tem spisu tudi dve opazki, kateri, čisto nepotrebni v tolmačenje pesni, žalita moje čutstvo takó zeló, da mi je obširneje govoriti o njih; Bog hotel, ne brez vspeha!

V napominanem spisu na 377. str. se bere: da „ga“ je „France“ (t. j. Preširen) še dunajske univerze slušatelj že rad „srkal“, in niže dólí na baš isti strani: „da je bil Prešéren neokreten (linkisch) že kot dijak in tudi pozneje kot jurist, kakor se to dostikrat pri velikih duhovih nahaja, in to je tudi nekaj uzroka, zakaj je tako pozno odvetnik postal“.

S tem, kakó spoštuje ta ali oni narod svoje dušne velikane, kaže najbolj štopnjo naobraženosti. Kar se tiče Slovencev, ni se jim treba sramovati, da bi v tej meri ne izpolnovali svoje dolžnosti, zlasti še, kadar velja to njih ljubljencu Preširnu. Vedno se množé dokazi, kako se ponaša Slovenec s svojim vélikim pesnikom, in ako je tega vesel že vsak pravi rodoljub, koliko bolj še tisti, kogar združuje z nesmrtnim pesnikom krvna vez! Nedavno so Preširnu postavili njegovi nežno-čutni

čestitelji, gospodje družabniki ljubljanskega literarnega kluba, lep spomenik v Bledu, katerega je pesnik imenoval „podoba raja“, in sploh se uresničujejo v naših dneh vedno bolj besede, ki jih je o sebi izrekel Preširen v proroškem duhu: „Moj narod bode spoznal mojo ceno še le takas, kadar me že davno pokrije zemlja; zdaj me še ne ume!“ Takó je dejal pokojni materi moji 1845. leta.

Ko je moj oča februarja meseca 1849. l. umrl, objavil je dr. J. Bleiweis v „Novicah“ *) kratek poziv, 1852. l. se je postavil pesniku nagrobni spomenik, in — potem je bilo vse tiho do 1866. l., ko je za našo književnost mnogozaslužni pisatelj g. prof. J. Stritar s prezgodaj umršim Jurčičem v zvezi izdal drugi natis Preširnovih pesnij ter jim pridél životopis in estetično-kritično oceno. G. Stritarju gre očitna zahvala, da je za životopis vestno porabil uboge date, ki jih je imel na razpolaganje, in njegova estetično-kritična ocena pesnika imenovati se sme ne samo najpopolnejša, nego tudi najizvrstnejša, kar jih je dozdej prišlo v slovenskem jeziku med ljudi.

Toda ako je g. Stritar za svoj čas in po svoje storil več za pravo spoznanje Preširna, nego vsi slovenski pisatelji pred njim, imenovati se mora vendar za njim najboljši životopisec Preširnov g. prof. Fr. Levec, ki je v Stritarjevem „Zvonu“ *) prijavil svoje vzorno, s finim taktom sestavljeno delo, katero se opéra na neovržne date, in s katerim si je g. pisatelj v Slovencih in v slovenski književnosti pridobil stalno zaslugó, ako se sploh tako misli o tem delu, kakor mislim jaz.

Kakor že g. Stritar, takisto je tudi g. prof. Levec zelo delikatno in ljubeznivo ob enem zagovarjal jedino pesnikovo slabost, katero je móči dokazati in katero mu nekateri rojaki vedno ostreje očitajo, nego bi mu jo sam Radamant. A ta slabost je, ker je pesnik v poslednji dobi svojega življenja časih utapljal „vse skrbi“ v zlati kaplji „vinskega bogá“!

Vrstniki Preširnovi, zlasti znameniti, pomrli so malo ne že vsi; zato je vse hvale vredno, če se zabeleži vsaka res zanimljiva in verjetna črtica o njem ali o porájanji njegovih pesnij; toda nasprotno kaže gotovo malo spoštovanja do pesnika, ako se mu brez konca in kraja oponaša njegova ljubezen do — vina. Kolikor jaz poznam svet, mislim, da ga ne najdeš z lepa zdravega, pametnega človeka, ki bi se branil trsnemu soku — Slovenec pravi: nihče ga ne pljune iz ust — in ko-

*) Primeri: „Novice“ VII. letnika 7. list, 29. str.

*) Glej: Stritarjev „Zvon“ V. leta 3. list i. d.

likor jaz poznam genijalnih mož drugih narodov po njih životopisih, reči mi je, da nobenemu neprestano in takó farizejski zadovoljno s samimi seboj ne pogrevajo životopisci njih mnogih in često večjih slabostij nego Preširnu, obče nazivanemu „prvaku slovenskih pesnikov“, mnogikateri iz med njegovih rojakov jedino omenjano njegovo slabost, katera naj bi vsaj nekoliko temnila njega svetlo, čisto ime. Slovencem sploh je toleranca malo znana, saj je celo v občnem zboru nekega književnega društva brez ugovora *) smel svoj čas najveljavnejši mož slovenski povedati na vsa usta: da Preširen za to ni toliko storil, ker poslednja leta ni nič pisal, saj se zná zakaj ne! Doslé še nisem čula, da bi kje bilo propisano, koliko mora pesnik storiti, in vrhu vsega je to očitjanje ne le neopravičeno, temveč tudi nima nikake prave opore, osobito ne, ako je obrnemo na Preširna.

Da Preširen Slovencem ni ostavil debelih zvezkov svojih del, ni taka izguba, saj imajo njegove nesmrtné pesni gotovo toliko cene, kakor konjski tovor književnih „fabrikatov“; a da res sploh nimamo vsaj še nekoliko obširnejega brôja njegovih umotvorov, temu ni iskati razloga v tistem očitjanem „grehu“, nego drugod. Preširen je pogrešal pri svojem delu zlasti v poslednjih letih življenja vzbodbude; in posebno potem, ko mu je 1840. l. umrl Smole, zadnji in jedini prijatelj, ki ga je še po polnem umel *), bil je čisto osamljen. Komur je znano tedanje razmerje v naši domovini, bode vedel, da visokohrepenečemu duhu Preširnovemu „od zunaj“ ni mogla dohajati vzpodbuda, in „v sebe“ mu „je bila vera vzeta“, ker je videl, kakó malo ga umeje velika večina svojih rojakov. Zató mu je padlo iz roke peró „v zgubo veliko rodú, krivega dôkaj zamud“.

Pesniki so posebni ljudje, ki jih po gostem ne umevajo ni najbližnji prijatelji; zato se radi umičejo človeški družbi, katera jim ne more ničesar dajati. Preširen je bil osamljen in je dušno trpel, kakor trpi mož, ki bi rad stvarjal velika dela, a mora žrtvovati najboljše svoje kreposti v boji za vsakdanji kruh. Kdo pametnih ljudij bi zato očitil nesrečnemu pesniku, ako je v dušni svoji bedi iskal ne tešila temveč le „mamila“ vsaj za nekoliko hipov tamkaj, kjer ga je iskalo že pred njim in za njim toliko nesrečnikov, dušno njemu sorodnih.

O tem dovolj.

**) — a ne brez splošnje in glasne nejevolje!

Ured.

*) Glej tudi: „Klasje z domačega polja“ 10. st.

O moškem vedenju v družbi pristoji soditi le ženam. Moja mati mi je često pripovedovala o Preširnu in vselej pristavila, da zdanji možje v obče niso na pol takó fini kakor je bil on, v čemer mi pri-trdi gotovo tudi naša cenjena pisateljica gospá Lujiza Pesjakova, ki je, dasi tačas še mlada, osobno dobro poznala Preširna in ki hrani svojemu učitelju vedno najblažji spomin. Odkodi izvira opomnja, da je bil Preširen „neokreten“ in da je baš nekoliko „zavoljo tega“ takó pozno postal odvetnik, ne vem, a po izjavah svoje matere z veseljem tudi potrjam, ka res ni bil nikak „babij Grêgor“, toda med pravo gos-pôdo se je že znal dostojno vesti; saj je bil še mladenič pri neki francoski naobraženi aristokratski obitelji na Dunaji vzgojnik, da ne omenjam v Nemcih slovečega A. Grûna, ki je v svoji prekrasni Preširnu posvečeni pesni sam hvaležen in ponosen priznal, kaj mu je bil „neokretni“ slovenski poet!

Nerazumno mi je dalje, v kakšni zvezi sta si „neokretnost“ in odvetništvo, in opomnja, da Preširen za prve voljo ni bil „kar brž“ odvetnik, ima vsaj slavo, da je čisto nova, kajti bili so in so še „je-zični dohtarji“, katerim bi se po pravici lahko očitale vse kaj drugega nego sama neokretnost. Zakaj Preširen toliko časa ni dobil odvetništva v Ljubljani ali kje drugej, povedal je po vsej resnici g. prof. Levec: zató ne, ker je bil „Freigeist“. Vse drugo govoričenje je smešna kombinacija.

Ako res za obéh omenjanih „grehov“ voljo Preširen ni ostavil časnega imetka, očitati bi mu smela to morebiti jaz; ali doslé mi nikdar še ni prišlo na um tožiti o tem, in tudi v bodoče nikoli ne bodem rekla žal-besede o tej stvari: tako sem povedala nekoč spoštovanemu rojaku, odvetniku na Dunaji; to ponavljam danes in bi dejala v posled-njem hipu svojega življenja!

Štiri in trideset let je že minilo po Preširnovi smrti; kamen, kažoč mesto, kjer počiva jedno najblažjih src, kruši se že: a rojaki Preširnovi se vender še niso naveličali očitati mu njegove jedine slabosti, ki se pri premnogih drugih zakriva s plaščem krščanske ljubezni!

Toži se, da v slovenski mladini gine idealizem. Temu se ni čuditi. Ako se o dušnih prvakah slovenskih javno v novínah piše takó nedo-stojno, odkod bi jemala vzorov za vse lepo in blago, kar povzdiga člo-veka iz prahú?

Prosim zatorej za zdaj v imenu vseh pravih čestiteljev Prešir-novih in sama, naj se v bodoče životopisci in interpreti pesnikovi bavijo

z njegovimi umotvori, a govoriti v takšnem tónu o Preširnu človeku, kakor se je storilo v „Kresu“, ne služi v čast ni pisatelju, ni narodu. To je iskrena in gotovo ponižna želja — hčere Preširnove.

Ernestina Jelovškova.

Redki spisi.

Vsacemu izobraženemu Slověnu mora biti znano, koliko zaslužen je Pavel Josip Šafařik o našem narodu; liki pridna bučela je zbiral snovi o knjigah in knjižnikih slovenskih, da mu je bilo napósled moči sestaviti kritično književno zgodovino, ki je dan danes jedini krepki temelj vsem natančnejšim raziskavanjem o tem prevažnem predmetu. Neuvehli venec in večjo slavo si zasluži, kdor nam s korenitimi dodatki podpólني ter na čisti slovenski jezik preloži ta z nemškim jezikom pisan umotvor, nego-li da nam zveriži vrhan oprtnjak spakudranih in skrpanih nestvorov, ki služe le v nečast in poroganje naše književnosti. Šafařik se je trudil z južnoslovanskimi slovstvi, ker takšen posel mu je najbolj prijal, če tudi je bil brez vsakeršnih pomagál; zatorej je bila možu pot zaprečena z neopisnimi težkočami. Cesta ni še danes ugajena po tej pustinji, kam li v óno dobo, kadar niso imevali narodnih učilišč; knjižnice so bile zeló oskódne, o starejših rokopisnih slovanskih spomenikih vedelo se je malo, kje se hrane; zlasti mej južnimi Slovani je bila preredkim učenjakom briga za prosveto svoje domovine. Sam Šafařik je mogel in smel lotiti se opisávanja južno-slovanskih književnostij, da se je nadejal obilne podpore od večjih ter neveščih privržencev izhodne in zahodne cerkve. Najznamenitejša vira, iz katerih je zajemal vesti literarni zgodovini slovenski, bila sta Matija Čop in Jarnej Kopitar. Čop mu pošlje v juniji 1831. l. v Novi-Sad obširen opis, katerega je Kopitar popravil ter umnožil, in Čop mu je še potem priobčeval književne prinose, za katere je stoprav pozneje doznal. Prof. Levec piše o tem v dunajskem „Zvonu“ 1879. l. na 226. strani: „Rokopis vrnil je Šafařik Čopu; po njega smrti prišel je v roke Kastelcu, pozneje E. H. Costi, kateri ga je tudi v poročilih kranjskega zgodovinskega društva na tanko opisal. Ko je bil l. 1875. Costa umrl, bila je pač dolžnost prvega našega literarnega zavoda kupiti ne samo ta rokopis